

IBDIS | We know books
Ediția a II-a, revăzută
(prima ediție a cuprins două volume –
Dogmă și opinie, respectiv *Jurnalism și tranziție*,
Editura Universității din Oradea, 2007).

© Editura EIKON

București, Calea Giulești 333, Sector 6,
cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: 021 348 14 74
0733 131 145, 0728 084 802
difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: 021 348 14 74
0728 084 802, 0733 131 145
contact@edituraeikon.ro
www.librariaeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de
Consiliul Național al Cercetării Științifice
din Învățământul Superior (CNCISIS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ARDELEAN, FLORIN

Istoria jurnalismului bihorean : Presa (1989-2000) /
Florin Ardelean ; cuv. înainte de Marian Petcu. - București : Eikon, 2022
ISBN 978-606-49-0802-5
I. Petcu, Marian (pref.)
070

DTP: Mihăiță Stroe

Editor: Valentin Ajder

Florin Ardelean

ISTORIA JURNALISMULUI BIHOREAN. PRESA (1989-2000)

Cuvânt înainte
de MARIAN PETCU

E I K O N
București, 2022

Cuvânt prevenitor.....	5
------------------------	---

Introducere.....	7
------------------	---

CAPITOLUL I

De la propagandă la libertatea de expresie.....	13
---	----

1. Preambul.....	13
------------------	----

2. <i>Crișana</i> în preajma sfârșitului de „epocă”	16
---	----

CAPITOLUL II

Aerul tare al libertății	26
--------------------------------	----

1. Revoluția din Decembrie și „schimbarea la față” a <i>Crișanei</i>	26
--	----

2. Începutul stabilității	36
---------------------------------	----

3. <i>Crișana</i> și campania electorală din martie – mai 1990.....	41
---	----

4. <i>Crișana</i> față cu mineriada	46
---	----

5. Un examen trecut	49
---------------------------	----

CAPITOLUL III

1990: obsesia și urgența comunicării	51
--	----

1. Apariția presei independente	51
---------------------------------------	----

2. <i>Phoenix</i> și <i>Gazeta de Vest</i> – nucleee fondatoare.....	53
--	----

3. Jurnalismul de elan.....	55
-----------------------------	----

LIBRIS | We know books

4. Alte publicații în primele luni de la revoluție.....	69
5. Presa orădeană în a doua jumătate a anului 1990.....	79
6. Beția începutului.....	88

CAPITOLUL IV

1991: agitație, speranțe, eșecuri.....	90
1. O privire peste umăr.....	90
2. <i>Crișana</i> , în 1991.....	93
3. Crizele presei de elan.....	104
4. <i>Vest expres</i> și succesul „matrimonialelor”.....	112

CAPITOLUL V

1992: un an electoral.....	117
1. Un cotidian ratat.....	117
2. Săptămânalul <i>Noua Gazetă de Vest</i> , în 1992.....	120
3. <i>Crișana</i> , în 1992.....	127
4. <i>Phoenix</i> și <i>Gazeta de Vest</i> – un recviem de-o clipă-două.....	137
5. <i>Jurnalul de dimineață</i> , cotidianul mult așteptat.....	140
6. <i>Vest expres</i> și „cheagul” publicațiilor de divertisment.....	142

CAPITOLUL VI

Breasla și conflictul dintre cotidiene.....	147
1. 1993 – o scurtă analiză.....	147
2. <i>Crișana</i> se privatizează prin metoda MEBO.....	150
3. <i>Jurnalul de dimineață</i> , succese și convulsii interne.....	157
4. <i>Jurnal bihorean</i> – apariția și primele luni de viață.....	166
5. <i>Vest Magazin</i>	172
6. <i>Noua Gazetă de Vest</i> sau arta supraviețuirii.....	175

CAPITOLUL VII

Evoluții și convulsii.....	180
1. 1994 – o scurtă analiză.....	180
2. <i>Crișana</i> și (in)adecvarea la concurență.....	182
3. <i>Jurnalul de dimineață</i> – finalul primului drum.....	190
4. <i>Jurnal bihorean</i> – promisiuni onorate.....	197
5. <i>Noua Gazetă de Vest</i> – refuzul capitulării.....	207

CAPITOLUL VIII

Presa scrisă între elan și pragmatism.....	212
1. 1995 – o scurtă analiză.....	212
2. <i>Crișana</i> – prin cenușa rutinei.....	216
3. <i>Jurnalul de dimineață</i> – reconchista.....	225
4. <i>Jurnal bihorean</i> – marșul de ficcare zi.....	235
5. Dispariția <i>Noii Gazete de Vest</i>	244
Interludiu.....	247

CAPITOLUL IX

O competiție a cotidienele.....	254
1. 1996 sau visul împlinit al alternanței la putere.....	254
2. <i>Crișana</i> – monotonia metronomului.....	258
3. <i>Jurnalul de dimineață</i> – gustul succesului.....	269
4. <i>Jurnal bihorean</i> – căutări, succese, derapaje.....	279

CAPITOLUL X

Vremea marilor anchete de presă.....	291
1. 1997 sau compromiterea speranțelor.....	291
2. <i>Crișana</i> – atac asupra Puterii.....	297

3. <i>Jurnalul de dimineață</i> – dezetări de rău augur.....	309
4. <i>Jurnal bihorean</i> – adulmecând profesiunea.....	319

CAPITOLUL XI

În vestiarele jurnalismului de investigație.....	329
1. 1998 sau patologiile jurnalismului de investigație.....	329
2. <i>Crișana</i> – critică și naționalism.....	334
3. <i>Jurnalul de dimineață</i> – cultivarea macabrului.....	344
4. <i>Jurnal bihorean</i> și anatomia investigației jurnalistice.....	354
5. <i>Vest</i> , un start prea mult amânat.....	372

CAPITOLUL XII

Jurnalismul local și crizele politice.....	380
1. 1999 sau recidiva mineriadelor.....	380
2. <i>Crișana</i> și tentația „loviturii” de stat.....	386
3. <i>Jurnalul de dimineață</i> și presiunea fiscului.....	397
4. <i>Vest</i> – în căutarea stabilității.....	407
5. <i>Jurnal bihorean</i> – sarabanda patronilor.....	417

CAPITOLUL XIII

Presa locală și finalul de mileniu.....	431
1. 2000 sau mugurii presei de trust.....	431
2. <i>Crișana</i> sau încununarea tradiției.....	437
3. <i>Jurnalul de dimineață</i> și drumul spre anonim.....	448
4. <i>Vest</i> sau un final anunțat în premise.....	458
5. <i>Jurnal bihorean</i> în fața noilor provocări.....	468
6. <i>Realitatea bihoreană</i> – spre presa de trust.....	480
7. <i>Bihoreanul</i> – jurnalismul ca spectacol ...curat-murdar.....	487

CAPITOLUL XIV

Presa din „provincia provinciei”.....	494
1. Entuziasm și perseverență.....	494
2. Beiuș.....	495
3. Marghita.....	497
4. Salonta.....	502

CAPITOLUL XV

O analiză structurală a presei bihorene.....	508
Mic îndreptar calendaristic.....	525

ADENDDA

După mai bine de douăzeci de ani.....	527
---------------------------------------	-----

CAPITOLUL I

De la propagandă la libertatea de expresie

1. Preambul

Tipărint prima ediție la 6 martie 1946, prin schimbarea titlaturii (timp de un an, cotidianul s-a numit *Viața nouă*, fiind sub directa administrare a Armatei Roșii⁵), ziarul *Crișana* a fost, până la sfârșitul anului 1989, organul de presă oficial al partidului-stat, în același timp un instrument de propagandă controlat strict și „orientat” oportun, în funcție de comandamentele momentului. Istoria lui este istoria comunismului românesc, în fazele succesive de manifestare, de la cucerirea puterii, în anii 1945-1948, trecând prin faza stalinismului, a dictaturii dejiste de tip post-stalinist, dar și prin perioada ceaușismului specific celei de-a doua părți a anilor '60, respectiv al anilor '70 și '80. „Vârstele” ziarului reflectă deschiderile ideologice de la sfârșitul deceniului șapte, dar și etapa socialismului de tip coreean (revoluția culturală) instituit de Nicolae Ceaușescu începând cu anul 1971. Deceniile opt și nouă ale veacului trecut găsesc redacția *Crișana*, asemenea tuturor redacțiilor⁶.

⁵ Primul număr al cotidianului *Viața nouă* a apărut la data de 16 ianuarie 1945, consemnând pe frontispiciu faptul că apare la Oradea și că este un „cotidian democratic”. Firește, linia politică a fost cea dictată de „eliberator”, adică inspirată din ideologia comunistă.

⁶ Documentele de partid, începând cu Tezele din iulie 1971, defineau clar statutul ziaristului, de propagandist, de activist, a cărui activitate trebuie să se conjuge cu eforturile frontului ideologic, de edificare a omului nou, constructor conștient al

Presiunea se mărește constant, pe măsură ce crește blocul comunist, în primul rând cea economică, provoacă o accentuare a muncii de partid pe linia educației comuniste, a dresajului dogmatic la care era supus întregul popor, în căutarea rețetei *omului nou*. Firește, dimensiunile tot mai uriașe ale cultului personalității au determinat o retorică a presei scrise și forțarea unui limbaj de lemn care rămâne subiect de analiză pentru orice anatomie a dictaturii de tip comunist. Ziarul *Crișana* este, alături de celelalte organe propagandistice ale PCR, victima unui ridicol impus printr-o verbozitate ce sfidează normalitatea lingvistică, dar și mentală. Sindromul paranoid ce definește lumea scindată – pe de o parte, realitatea pauperă, într-o criză de mijloace de subzistență și de existență socială, supusă unui experiment ce o anemiează constant și o debilitază chiar biologic, pe de altă parte, realitatea ideologică, a reflectării superiorității regimului comunist, în artă, literatură, presă, prin encomioane gongorice și delir omagial⁷ – obligă la standardul dublei trăiri personale. Ziarul ajunge să devină indiciul minciunii, al unei alterități afectate de cenzura generalizată și ficțiunea menită să întrupeze visul de aur al umanității. Redacția, asemenea oricărei alteia din România anilor '80, este sediul unei antiutopii în marș, ba chiar în faza de climax⁸. Realitatea se „evapora” sub presiunea mereu sporită a „țelului”. Ziarul a fost laboratorul predilect al acestei operațiuni de sublimare, prin care aparența edulcorată disloca masiv realul sordid. E limpede, pe de altă parte, că aceeași partitură a fost interpretată de toate „organele de presă” similare, libertatea de opțiune fiind o himeră, dacă nu chiar un delict.

Ultimii ani ai deceniului nouă accentuează maladiile unui spirit dogmatic agresiv și tot mai neputincios, aducând criza de sistem pe limesul unei prăpastii în care întreaga națiune risca să sucumbe, fie încet, printr-o mistuire progresivă în pântecul enorm al antiutopiei însăși, fie acut, printr-un eveniment violent și catastrofic. Ziarul *Crișana* pare a fi, în chiar ultima jumătate a anului 1989, expresia inertă a unui organism

societății socialiste multilateral dezvoltate.

⁷ Construirea cultului personalității Conducătorului a rămas o dimensiune a activității ideologice, răsfântă agresiv asupra mentalității de a face presă angajată, servită idealului de progres și dovedire a superiorității gândirii marxist-leniniste, a dimensiunii creatoare și originale a gândirii lui N. Ceaușescu.

⁸ A funcționat mitul infailibilității partidului, care nu greșește niciodată, grație adevărului dialectic al filosofiei materialist-istorice. Nici un sacrificiu, personal sau colectiv nu este niciodată prea mic pentru a rămâne credincios idealurilor comunismului.

paralizat. Jocul paroxistic al *dublei realități* a antrenat ziaristii în jocul aproape psihiatric al *dublei simțiri*. Totul e dedublat: atât realitatea, cât și omul. Fiecare zi trăită pare a se scinda, în fiecare minut consumat, ba chiar în fiecare clipă, în regimul existenței oficiale și regimul existenței personal-intime. Aceasta impune standardul *dublei comunicări*: prima afișată public, a doua reprimată în reclusiunea căminului sau familiei. Ziarul este oglinda ipocrită prin care exercițiul firesc al comunicării se patologizează⁹. Comunismul se reduce tot mai drastic la discurs. Pe măsură ce ne apropiem de luna decembrie a anului 1989, asistăm la o dispariție progresivă a realului însuși. Câmpul perceptiv al cititorului de ziar e acaparat de „realitatea” discursului ceaușist. Conceptul realității fantasmatică înghite conceptul realității de fapt¹⁰. Istoria presei locale din ultimii ani ai dictaturii este cronică a unei *realități lipsite de realitate*. Lucrul acesta, înainte de a fi un paradox este, din nefericire, o dramă.

Regimul comunist a fost la un pas de a desființa ideea de presă, după ce i-a restrâns drastic atributele, ba chiar statutul și menirea. Ziaristii suportă din plin acest travaliu al aberației cotidiene, asumându-și diferența chiar de sens dintre cuvântul scris și referențialul său material. Totul pare a fi un imens platou de filmare, pregătit în vederea turnării unui film SF. Figuranții meniți să asigure un dram de naturalitate unei butaforii suprarealiste sunt chiar ziaristii. Ultimii ani ai dictaturii îi găsește baricadați într-un refugiu. Cu siguranță, ultimul. Trăirea interioară pare a refuza până și speranța, într-un abandon de sine colectiv. Așteptarea ca năzuință e una tot mai abstractă, pentru că starea generală este aceea a unei apatii, a resemnării patologice. O nouă filosofie înflorea, în universul psihologic conotat de o manie a persecuției cu rang etnic: ori ispășeam o culpă pentru o vinovăție neștiută, ori Spiritul Istoriei își

⁹ Piotr Wierzbicki, în *Structura minciunii*, Editura Nemira, București, 1996, p. 16-17, distinge între trei categorii de minciună, specifice regimurilor de dictatură comunistă: a) minciuni din sfera concepțiilor, argumentelor, modalităților de abordare a adversarului; b) minciuni din sfera informațiilor; c) minciuni din domeniul creării realității. Regimul comunist din România a obligat ziaristul să abordeze, sincron, toate cele trei tipuri de minciună, pe care se baza însăși structura ideatică a sistemului.

¹⁰ „A minți sistematic întreaga lume, aceasta nu se poate impune decât dacă sunt întrunite condițiile unei guvernări totalitare, când calitatea de ficțiune a realității de fiecare zi face propaganda în mare măsură inutilă” (Hannah Arendt, *Originile totalitarismului*, Editura Humanitas, București, 1994, p. 537). Stadiul minciunii ca mod de existență a fost hrănit prin instrumentarul presei, concepută și administrată ca distribuitor al doctrinei redusă la dimensiunea unor lozinci vulgarizatoare, incitante, simpliste.

bătea joc de noi, altfel echipieri ai unui popor onorabil. Nația întreagă experimenta scuza înacțiunii sub forma esoterică a fatalismului de sorginte transcendențială¹¹ – așa ne-a fost scris!

Totul era *sub control*, dar acel *control* ce înstăpânește un ospiciu.

2. Crișana în preajma sfârșitului de „epocă”

Organ al Comitetului Județean Bihor al P.C.R. și al Consiliului Popular Județean, *Crișana* apărea în format A3, de regulă în patru pagini, alb-negru, la costul de 50 bani exemplarul. Edițiile cu numere duble de pagini (costând un leu) erau exclusiv acelea în care trebuiau redatate cuvântările lui Nicolae Ceaușescu, lucru petrecut de trei-patru ori într-o lună. Evenimentele festive marcau și un plus de culoare, ziarul spărgând monotonia alb-negru prin recursul la simbolistica, specifică regimurilor de stânga, culorii roșii¹². Tiparul era executat la Întreprinderea Poligrafică „Crișana”, după ce ediția era culeasă în plumb, iar tirajul era tras la rotativă, după tehnologia-standard a anilor '80.

Conținutul fiecărui număr, de marțea până duminica (lunea nu apărea ziarul), era stereotip, profund ideologizat, normele de cenzură funcționând draconic¹³. Personajul principal este secretarul general al partidului, Nicolae Ceaușescu, elogiat până la hiperbolă. Tonul general al titlurilor și articolelor era unul optimist, încurajând atitudinea de gloriificare a unui stat-partid ce avea grija tuturor. Erorile, greșelile și neîmplinirile erau doar pasagere, având drept cauze derapaje de la linia partidului, rătăciri personale condamnabile, dar mai mereu cu puțința

¹¹ Lipsa aproape totală a unei mișcări intelectuale disidente (excepțiile sunt cu totul rarissime) poate fi explicată (și) prin această înțelepciune, ca formă perversă a instinctului de conservare. Argumentul unei rezistențe „prin cultură” este personificat de Constantin Noica și emulii de la Păltiniș, în primul rând Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu. Obligativitatea performanței metafizice scuza la modul infailibil lipsa de reacție la maladiile tot mai ulceroase ale spiritului dogmatic. Sentimentul românesc al ființei avea, pesemne, întâietate în fața abandonului românesc al demnității.

¹² Exista un calendar al evenimentelor omagiale – zilele de naștere ale cuplului Ceaușescu, momente din istoria PCR, cele cu împliniri din „Epoca Ceaușescu”. Toate reclamau omagii și dirambii gazetărești.

¹³ Fiecare pagină-dactilogramă era vizată la Secția propagandă a Comitetului Județean Bihor al PCR, o adevărată obsesie pentru redactorii-șefi și responsabilii de număr de la toate ziarele de partid centrale și regionale, ca nu cumva să se strecoare greșeli în titluri, mai ales, sau în ceea ce privea numele și calitatea dictatorului.

de-a fi corectate sub acțiunea a doi factori: prin mobilizarea colectivului și a conștiinței persoanei în culpă. Evenimentele realității sunt, în exclusivitate, succesele în muncă ale cetățenilor temeinic pregătiți ideologic, cu atitudine partinică accentuată, exemple de dăruire și solidaritate umană. Iată și exemplele.

Prima pagină, indiferent de ediție, are un conținut strict propagandistic, mobilizator și chiar accentuat triumfalist. Munca ideologică are la fel de mare importanță ca activitatea industrială sau din agricultură. Numărul din 1 iulie, 1989, inserează un articol redacțional tipic: *Semestrul al doilea din acest an* (supratitlu) *Sub semnul mobilizării exemplare pentru îndeplinirea neabătută a sarcinilor de plan* (titlu), nesemnlat, desigur, și care nu este decât o colecție de cuvinte goale de orice conținut, un fel de indici într-o „matematică” a expresivității ideologice, dintr-un dicționar al limbii de lemn¹⁴. Temeiul întregii activități este documentul de partid, iar argumentul prim și ultim stă în citate din opera secretarului general. În palimpsest, poți detecta destul de lesne file din Programul partidului, pentru că fiecare domeniu de activitate se conturează în acțiuni și manifestări, exclusiv prin setul principiilor călăuzitoare ale învățaturii comuniste. Spre exemplu, Ziua învățătorului este celebrată în contextul muncii educative prin care trebuie întâmpinat Congresul al XIV-lea al PCR, iar activitatea din agricultură, în general, dar campania agricolă de vară, în special (secerișul!) are o tușată interfață ideologică, cuvântările secretarului general având cel puțin aceeași importanță și același aport la succes precum motorina care pune în funcțiune motoarele tractoarelor sau combinelor.

Grija față de om e reflectată în același ziar din 1 iulie 1989, chiar pe prima pagină, în articolul intitulat *Începând de azi, 1 iulie* (supratitlu) *Noi categorii de oameni ai muncii vor beneficia de retribuții majorate*¹⁵. Armătura ideologică este sufocantă, iar trimiterile la documentele Congresului al XIII-lea sau la cuvântări ale ubicuului Nicolae Ceaușescu

¹⁴ Un simplu citat e edificator: „Al doilea semestru al anului în economia județului debutează sub impresionantul ecou al lucrărilor Plenarei Comitetului Central al Partidului, ce a avut loc în 27-28 iunie, eveniment de covârșitoare importanță în viața politică și socială a țării”... și fraza continuă astfel pe un sfert de coloană de ziar! – în *Crișana*, 1989, nr 13151, p.1.

¹⁵ Articolul începe și se termină cu citate din cuvântări ale lui Nicolae Ceaușescu, „tehnică” fiind una infailibilă – nu aveai cum greși, atâta vreme cât citai din cel care era administratorul absolut și unic al Adevărului. Nici un șef de redacție nu-și putea permite să taie un citat sau o referire la un document de partid, fără a-și risca postul.

dau greutate unui articol de presă care, înainte de-a informa, glorifică și, înainte de-a preciza, omagiază o nouă realizare partinică. Paginile 2 și 3 sunt dedicate Hotărârii Plenarei CC al PCR din 27-28 iunie 1989, cu privire la convocarea Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român. De altfel, numai în luna iulie, ziarul *Crișana* a publicat nu mai puțin de 6 pagini de telegrame adresate de instituții și organisme politice lui Nicolae Ceaușescu, cu diverse prilejuri, dar mai cu seamă cu ocazia împlinirii a 24 de ani de la Congresul al IX-lea al PCR¹⁶. Sunt redade, de asemenea, în aceeași lună, șapte cuvântări ale lui Nicolae Ceaușescu, precum și două documente programatice: Tezele pentru Congresul al XIV-lea al PCR și Programul-Directivă elaborat cu ocazia aceluiași eveniment, ultimul de anvergură în istoria comunismului autohton. Din panoplia aceluiași acțiuni gazetărești, notăm paginile-reportaj dedicate „mărețelor înfăptuiri bihorene în Epoca Nicolae Ceaușescu, trainice temelii ale viitorului luminos al patriei”, dar mai ales Chemarea la întrecere socialistă, consemnată în ediția din 30 iulie a *Crișanei*, chiar pe prima pagină, în articolul de fond. Practic, vitejia oamenilor muncii bihoreni trebuia să fie atât de temerară încât, până la 23 august, să fie realizat planul pe întregul județ, pe opt luni, iar până la Congresul din noiembrie urma ca planul pe întreg anul să fie îndeplinit. Firește, chemarea se bucura de entuziasmul fără limite al întregii populații din județ¹⁷. Nu este număr de ziar care să nu consemneze analize ale

documentelor de partid, lecții pentru propagandiști sau fapte demne de urmat din rândurile celor mai harnici și temerari muncitori¹⁸. Stilul entuziast-apoteotic este inconfundabil.

O mențiune aparte merită raportările din agricultură, producțiile urieșești obținute la hectar și comunicate imediat la București drept mari izbânzi ale sistemului. E de notorietate faptul că aceste cifre-record contrastau cu situația reală, în primul rând cu sărăcia endemică și spectacolul suprealist al magazinelor goale. Iată un exemplu dintr-un șir aproape inepuizabil: exact la mijlocul lunii iulie, prin telegrame expediate direct secretarului general, încep să curgă înștiințările privind terminarea recoltării grâului și înregistrarea unor producții fabuloase: CAP Sântandrei – 8.967 kilograme la ha; CAP Oradea – 8.921 kg. Acesta este doar începutul. Edițiile din săptămâna care a urmat anunțau alte izbânzi istorice: CAP Salonta – 10.021 kg la ha (recordul anului!)¹⁹; IAS Marghita – 9.867 kg la ha; CAP Valea lui Mihai – 9.857 kg la ha. Totul ține de recuzita raportărilor false, într-un elan național specific ultimilor ani de dictatură (potemkiadele deveniseră hazlii, intrând în folclorul de underground), fenomenul nefiind, desigur, specific doar redacției cotidianului local, ci mai degrabă având de-a face cu o realitate ficționată impusă din rațiuni de fiabilitate propagandistică ce nu accepta decât „graficul” ascensional. Campania agricolă de toamnă va reitera procedeul în privința producțiilor de porumb sau sfeclă de zahăr.

Lunile august, septembrie și octombrie vor fi dedicate succeselor oamenilor muncii, mai întâi în întâmpinarea zilei de 23 august, când tocmai s-au împlinit 45 de ani de la lovitura de stat inițiată de Regele Mihai I, în colaborare cu forțele democratice (e limpede, întregul eveniment

Desfacere a Mărfurilor – Bihor, Schela de Foraj Oradea, IM Voivozi, IM Dobrești, practic toate unitățile de producție din județ, așa cum rezultă din edițiile pe lunile august și septembrie ale cotidianului *Crișana*.

¹⁸ Un singur exemplu, din *Crișana*, 1989, nr. 13183, p. 2 și 3. „Oameni în salopete” se ocupă de eforturile muncitorilor de la Centrul de reparații utilaje agricole, din Sânmartin, pentru a contribui la înfăptuirea unei „agriculturi moderne, care să răspundă în cel mai înalt grad exigențelor noii revoluții agrare, formulate de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu”. Sunt pomenite numele a opt muncitori, tehnicieni și ingineri, unul dintre ei fiind capabil să facă orice, „de la ceas la avion”!

¹⁹ *Crișana*, 1989, nr. 13165, p. 1. Elanul raportărilor și faptelor de producție în regim stahanovist a fost încurajat prin decernarea Ordinului Muncii Clasa I, pentru locul I obținut în întrecerea socialistă, Comitetului Județean Bihor al PCR – în *Crișana*, 1989 nr. 13162, p. 1.

¹⁶ Stilistica telegramelor a constituit o culme a dezmățului lingvistic la care s-au dat ideologii partidului, în tentativele temerare și încrâncenate de a găsi epitețe proaspete, comparații uluitoare, metafore înfiorate. A fost o competiție a ridicolului, telegramele fiind redactate, cu sutele, în cabinetele și secțiile de propagandă ale partidului. Un citat, dintr-un milion posibil: „Cu deosebită stimă și mândrie patriotică, în numele tuturor locuitorilor orașului Beiuș, ne exprimăm totala adeziune față de Hotărârea Plenarei Comitetului Central al PCR ca fiul cel mai iubit și stimat al națiunii noastre, marele ctitor al României socialiste, erou între eroi, conducătorul nepereche și luptătorul neobosit pentru binele și prosperitatea României, al poporului român, care sunteți Dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, să fiți reales de către cel de-al XIV-lea Congres în înalta funcție de secretar general al PCR” – în *Crișana*, 1989, nr. 13153, p. 3.

¹⁷ „Electrocentrale” Oradea, care a reușit performanța de-a fi distinsă de două ori cu titlul de „Erou al muncii socialiste”, ridică imediat mânușa întrecerii, într-o pagină ce are titlul „Cu sentimentul datoriei împlinite, spre performanțe viitoare” – în *Crișana*, 1989, nr. 13177, p. 3. Se aruncă în vâltoarea competiției Întreprinderea Mecanică, Întreprinderea de mase plastice „Viitorul” – în *Crișana*, Anul XLIV, nr. 13178, Combinatul de Prelucrare a Lemnului, Cooperația de Producție, Achiziții și

e decontat în benediciul PCR, conducătorul întregii strategii prin care Mareșalul Antonescu a fost arestat și trimis în URSS), iar apoi în întâmpinarea Congresului al XIV-lea, așteptat cu însuflețire și aureolat de succese în muncă dintre cele mai răsunătoare, anunțate emfatic de toate colectivele de oameni ai muncii, de la orașe și sate (amintim doar câteva: Electrocentrale Oradea, IM Voivozi, ICSAP Oradea, Bihoreana Marghita, ISPMT Oradea, Sere Oradea, distinsă, de altfel, cu Ordinul Muncii clasa I, CAP-urile din Mădăras, Salonta sau Valea lui Mihai). Paginile de telegrame rămân în top, cu spor maxim imediat după 23 august. Într-o extremă actualitate se mențin și cuvântările secretarului general, fie cu ocazia plenarelor de partid²⁰, fie cu cea a sărbătoririi zilei de 23 august, într-o adunare solemnă. Deschiderea noului an școlar și universitar, pe 15 septembrie, s-a făcut, ca de fiecare dată, printr-o mare adunare populară, de data aceasta la Iași, ocazie cu care s-a mai rostit o cuvântare redată de ediția din 17 septembrie a cotidianului *Crișana*.

Toamna debutează cu o nouă obsesie: însămânțările agricole și recolta de porumb sau alte culturi. Timid, își face loc, totuși, și un eveniment non-ideologic, atât de rar în economia ziarului: trecerea oficială la ora de iarnă, pe 24 septembrie, când ora 1 a devenit ora zero²¹. În același context, ar putea fi amintit și sezonul de toamnă al Diviziei A, la fotbal, în care echipa FC Bihor a avut o prestație foarte bună, reușind să termine turul de campionat pe locul 4.

Apropierea Congresului al XIV-lea amorsează o febră fără precedent a faptelor revoluționare, a îndemnurilor mobilizatoare și a cultului personalității. Realegerea secretarului general e o rugă aproape ritualică, o invocație patetizată până dincolo de orice decență, ocazie perfectă pentru a încerca noi epitete și comparații în contul celui care nu mai avea demult egal în istoria neamului²². Luna octombrie e consacrată

²⁰ *Crișana*, numerele 13186 și 13187, din 11 și 12 august, informează pe larg despre lucrările Plenarei lărgite a Consiliului Național al Agriculturii, Industriei Alimentare, Silviculturii și Gospodăririi Apelor, iar ediția din 13 august a aceluiași ziar publică pe trei din cele patru pagini cuvântarea lui Nicolae Ceaușescu rostită la plenară. Hotărârea-chemare, elaborată de către plenară, vede lumina tiparului marți, 15 august.

²¹ *Crișana*, 1989. Nr. 13223, p. 2.

²² Tonul este dat chiar de Telegrama CJ Bihor al PCR trimisă secretarului general, pentru a-i raporta „îndeplinirea sarcinilor planificate la producția marfă pe 3 ani și 10 luni” din cincinalul 1986-1990, ocazie cu care cea mai importantă instituție a județului își „exprimă încă o dată totala adeziune și profunde satisfacție față de

dezbaterei largi a documentelor programatice ale Congresului mult așteptat, colectivele de oameni ai muncii, prin reprezentanți iluștri ca fapte, dar anonimi ca pregnanță publică, depunând eforturi energizate de documentele partidului în temerarele incursiuni dincolo de culmile indicatorilor din plan. Consfătuiri de lucru, vizite, sărbătoarea recoltei, cuvântări – iată ingredientele ideologice de nelipsit din sumarul de fiecare zi al cotidianului. Telegramele ocupă pagini compacte, articolele cu iz propagandistic, mobilizator și apologetic se înmulțesc considerabil, sufocând paginile unui cotidian oricum supraabundent alimentat cu materie având combustie pur ideologică. De aceea poate părea ușor ciudat un anunț de câteva cuvinte, din ediția pe 1 noiembrie, care invita cititorii, pentru a doua zi, la Biblioteca Județeană, unde urma să citească proză Horia Alexandru Căbuți, iar membrii cenaclului „Iosif Vulcan” se arătau pregătiți să comenteze cartea prozatorului Ioan Groșan, intitulată *Trenul de noapte*. Astfel de trimiteri spre o realitate secundă, nevirusată de retoricile mistificatoare și diversiunile manipulative sunt atât de rare și neașteptate, încât constituie un contrapunct cu totul exotic.

Noiembrie, luna congresului, debutează pe prima pagină a cotidianului local cum nu se poate mai mobilizator: *Fiecare zi a lunii noiembrie – Record de producție în toate unitățile și sectoarele economiei bihorene*, se cere în chiar titlul unui articol, pentru ca în zilele ce urmează să fie consemnate producții peste plan, zile record în producție și să fie zugrăviți eroi ai muncii socialiste din fabrici și de pe ogoare. Patru zile la rând (1-4 noiembrie) sunt publicate pagini compacte cu telegrame, în care se cere imperativ realegerea în funcția de secretar general a lui Nicolae Ceaușescu, învăluit în purpură de slavă și laudații dintre cele mai ditirambice. Excesul retoric al acestor telegrame poate constitui un capitol voluminos și succulent într-o analiză a capacității unei limbi de a preamări și a induce în absolut superlativale. Aproape fiecare ediție de ziar anunță, în cap de pagină: *Voința unanimă a bihorenilor, Ceaușescu reales, la al XIV-lea congres*.

În acest context jubilat, adus până la erupție, au loc lucrările Congresului al XIV-lea, în perioada 20-24 noiembrie²³. Firește, tot

Hotărârea Plenarei CC al PCR privind realegerea Dumneavoastră, mult stimat tovarășe Nicolae Ceaușescu, la Congresul al XIV-lea al partidului, în funcția supremă de secretar general” – în Crișana, 1989, nr. 13242, p. 1.

²³ Interesant ni se pare faptul că nu s-a făcut exces de culoare. Roșu este scos de la naftalină doar pentru ediția din 19 noiembrie a *Crișanei*, care anunța deschiderea

spațiul tipografic este destinat mărețului eveniment, catalogat imediat și repetat drept istoric, epocal, crucial etc. Nu conțin telegramele, mesajele oamenilor muncii, care pot fi văzuți, în grupuri, din instantanele publicate (vădit stângace, pregătite și aranjate grotesc), urmărind la televizor cuvântarea celui, într-adevăr, reales, sau citind ziarele. Verdictul este pus în ediția din 24 noiembrie, imediat sub frontispiciu, cu litere de-o șchioapă: *Lucrările Congresului al XIV-lea al partidului, Congresul marilor victorii socialiste*. Peste numai patru săptămâni, semnul victoriei va veni, dar în cu totul alt context.

În siajul congresului, nu mai puțin de opt pagini de ziar, în fiecare ediție câte una, vor veni să exprime recunoștința celor mulți față de concluziile marelui forum. A fost ultimul „bucet” pe care dictatorul îl va „mirosi”, cel de pe urmă entuziasm scenografiat în laboratoarele propagandei ceaușiste. În numărul din 14 decembrie este consemnată și ultima cuvântare a celui care, peste doar câteva, zile va fi executat la Târgoviște. Iarna abia începută a prilejuit și ultima vizită la Oradea a celebrului Moș Gerilă²⁴. Evenimentul este anunțat pentru ziua de 17 decembrie. Ediția din 19 decembrie consemnează, sub o fotografie-argument, faptul că Moș Gerilă a venit, într-adevăr, alaiul însoțindu-l până în *Orășelul copiilor*, amplasat în parcul Bălcescu.

La începutul fiecărei luni, ziarul a publicat „Cronica evenimentelor interne și internaționale”, de fapt un rezumat insipid, strict controlat, fără nici o noimă, care-l are în centrul de interes pe același Nicolae Ceaușescu²⁵. Cu toate acestea, *Crișana* face referiri și la trei situații speciale, având legătură cu evenimentele din decembrie și eliminarea dictatorului. Primul a avut loc chiar la București, în zilele de 6, 7 și 8 iulie – Consfătuirea Comitetului Politic Executiv al statelor participante la Tratatul de la Varșovia. Șefii comuniști, în frunte cu Mihail Gorbaciov, au avut o întâlnire de la care Ceaușescu aștepta configurarea unei strategii comune de stopare a disoluției CAER, a comunismului est-european. *Crișana* se rezumă să consemneze lapidar sosirea delegațiilor, într-un

lucrărilor congresului, pentru a doua zi, luni, 20 noiembrie.

²⁴ În curând, la Oradea (supratitlu) *Sosește Moș Gerilă* (titlu). Parcul Nicolae Bălcescu va fi punctul terminus al alaiului copiilor, Moș Gerilă descinzând la Oradea, în mod tradițional, în Gara Mare. Era anunțat și faptul că oaspetele va fi întâmpinat de cei mici cu „manifestări cultural-artistice tradiționale”. Firește, nu de colinde e vorba! – în *Crișana*, 1989, nr. 13293, p. 3.

²⁵ Semnatarul *Cronicii evenimentelor interne și internaționale*, cu frecvență lunară, a fost Ștefan Știac, redactor al *Crișanei*.

redacțional sec, formal, practic un text impus de Agerpres²⁶. Ceea ce s-a discutat rămâne un mister, ediția de sâmbătă, 8 iulie, rezumându-se la a consemna componența delegațiilor și faptul că au avut loc discuții și s-a consumat ceremonia unui dineu oficial. În ziua următoare, misterul este departe de a fi dezlegat. Același text sec anunță încheierea consfătuirii, întâlnirea lui Nicolae Ceaușescu cu Rezso Nyers, președintele Partidului Muncitoresc Socialist Ungar, dar și plecarea delegațiilor. Prezența lui Gorbaciov este învăluită într-o discreție ostilă.

A doua situație specială s-a consumat la Berlin, cu ocazia aniversării a 45 de ani de la înființarea RDG. *Crișana* din 7 octombrie consemnează sosirea în capitala Germaniei Democrate a delegațiilor statelor socialiste, faptul că Nicolae Ceaușescu a participat la festivități și a avut o întâlnire oficială cu Nguien Van Linn, secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist din Vietnam. Același ton sec, care ascunde un eșec și nenumărate frustrări²⁷. De altfel, același ziar din 7 octombrie acordă un spațiu cu mult mai generos cuvântării lui Nicolae Ceaușescu la consfătuirea de lucru pe probleme economice, de la CC al PCR. Ediția de duminică, 8 octombrie, consacră prima pagină prezenței șefului statului român la Berlin, întâlnirilor avute, dar și unei întrevederi cu Yasser Arafat, la București, imediat după sosirea de la festivitățile din Berlin, ultimele înainte de destrămarea RDG.

În sfârșit, a treia situație specială s-a consumat la Moscova, pe 4 decembrie 1989, când a avut loc ultima întâlnire a șefilor de state din Blocul sovietic, gata de a fi dezintegrat. *Crișana* din 5 decembrie consemnează deplasarea la Moscova a delegației de partid din România, sub conducerea lui Ceaușescu, precum și întâlnirea cu Mihail Gorbaciov, desfășurată într-o atmosferă „tovărășească”. Textul cu adevărat extraordinar apare în pagina 3. Este vorba de declarația guvernului sovietic, precum și a șefilor de stat din Bulgaria, RDG, Polonia și Ungaria, prin care este condamnată invadarea Cehoslovaciei, în august, 1968. Ulterior este faptul că respectivele declarații sunt abil ascunse în corpul ziarului, câtă vreme, într-un alt context, ar fi marcat triumful propagandistic al celui care s-a opus intervenției militare amintite – „micul Napoleon” din Balcani, cum l-a supranumit *Paris Match*, în august, 1968, pe Nicolae

²⁶ *Crișana*, 1989, nr. 13156, p. 1.

²⁷ Articolele cu implicații de politică externă erau prefabricate primite de la Secția de propagandă, care, la rândul ei, le primea de la *Agerpres*, singurul în drept să scrie, până la ultima virgulă, astfel de materiale.